

ЗАВОД ЗА ЗАШТИТУ СПОМЕНИКА КУЛТУРЕ У ПАНЧЕВУ

INSTITUTE FOR THE PROTECTION OF CULTURAL MONUMENTS PANCEVO

ЖАРКА ЗРЕЊАНИНА 17, 26000 ПАНЧЕВО, ТЕЛ.: 013/ 351-472, 348-487, ТЕЛ/ФАКС: 013/351-851

ЕЛАБОРАТ

**СТУДИЈА И ПЛАН ЗАШТИТЕ
ЗА ПОДРУЧЈЕ ПРОШИРЕНА МИСА СА ГРОБЉЕМ
-ЦЕЛИНА 3 У ПАНЧЕВУ**

Панчево, август 2018.

ЕЛАБОРАТ
СТУДИЈА И ПЛАН ЗАШТИТЕ
ЗА ПОДРУЧЈЕ ПРОШИРЕНА МИСА СА ГРОБЉЕМ (ЦЕЛИНА 3)
У ПАНЧЕВУ

ЕЛАБОРАТ ПРИПРЕМИЛИ:

Јасмина Вујовић, дипл.инж.арх

Маја Живковић, археолог

Слободанка Перовић- Сиђак, историчар

Никола Влајић, етнолог

Гроздана Миленков, етнолог

Небојша Борковић, правник

САДРЖАЈ

1. УВОД	4
2. ИСТОРИЈА	4
3. АРХЕОЛОГИЈА	6
4. УРБАНИСТИЧКА И АРХИТЕКТОНСКА ИСТРАЖИВАЊА	6
4.1. Анализа локације обухвата плана	
5.1.1. Положај локације	
5.1.2. Урбанистичка структура	
4.2. Градитељско наслеђе	
4.2.1.Евидентирана културна добра	
4.2.2. Јавне функције	
4.2.3. Место окупљања –Охридска чесма	
4.2.4.Народно градитељство	
4.2.5.Индустријско наслеђе	
5. УСЛОВИ ЧУВАЊА, ОДРЖАВАЊА И КОРИШЋЕЊА КУЛТУРНИХ ДОБАРА И ДОБАРА КОЈА УЖИВАЈУ ПРЕТХОДНУ ЗАШТИТУ И МЕРЕ ЗАШТИТЕ ЗА ПОТРЕБЕ ИЗРАДЕ ПЛАНА ГЕНЕРАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ ЗА ПОДРУЧЈЕ ПРОШИРЕНА МИСА СА ГРОБЉЕМ (ЦЕЛИНА 3) У ПАНЧЕВУ	10
5.1. Археолошки услови	
5.2. Архитектонско - урбанистички услови	

1. УВОД

Др Б.Стојков наводи три основна принципа одрживог развоја која проистичу из дефиниције "одрживи развој је онај развој који задовољава потребе садашње генерације не угрожавајући могућности будућих генерација да задовоље своје потребе." и то су унутар генерацијска једнакост, међугенерацијска једнакост и трансгранична одговорност. Принципи одрживог развоја се могу упоредити са ставовима о заштити градитељског наслеђа који су проклемовани на глобалном, светском, и паралелно на европском нивоу.

Још од Венецијанске повеће из 1964. године, чија је главна порука била "Ин монументо пер уомо". (Споменик за човека), затим низа конвенција, закључака и практичних, динамичких акција стално се усавршава идеја интегралне и активне заштите градитељског наслеђа.

Споменици културе и њихове вредности веома дуго су били једини предмет заштите у појединим друштвима, да би се дошло до констатације да то није довољно. Одвојен, изолован из простора коме припада споменик постаје необјашњив. Одатле се створила потреба неопходне заштите просторног контекста, који ближе одређује његов значај у простору: карактер, историјски идентитет одређених места, континуитет у њиховом развоју као и национални карактер окружења, створен током векова у којима је нека идеја еволуирала. Свака епоха има своју важност, оставила је своје трагове и одредила део специфичности окружења.

Неопходно је истраживање самог окружења у контексту времена, у процесу његове сволуције, те је у том смислу циљ очување контекста окружења у врсмну које одређује посебне карактеристике локалног пејзажа.

Практично то значи чување слојева, остатака знакова и порука прошлости, оживљавање овог богатства и локалних карактеристика.

Постоји видљиви материјални део остатака - културна вредност различитих облика (архитектонских, археолошких, историјских, уметничких, етнографских и других...) и остаци у домену духовног.

2. ИСТОРИЈА

Посматрани простор између новосељанског и баваништанског пута, од данашње улице Стевана Шупљикца, први пут се појављује на плану Панчева из 1855. године. На том потезу означени су нови засади винограда, воћњаци и баште.

На самом почетку новосељанског пута, католичко становништво из Панчева поставило је кип св. Венделина, заштитника пастира и пољопривредника.

Баваништански пут бр.91

Баваништански пут у то време био је мање фреквентан од новосељанског. До данас је сачуван објект у којем се налазила стража и где се наплаћивао улазак у град. Сматра се да је у том објекту преминуо и Војвода Стеван Шупљикац 1848. године, којем је позлило када је изшао да дочка добровољце који су из Србије дошли да се боре за Српско војводство.

Најзначајнији објект на простору Мисе, до 20. века, била је железничка станица Панчево-Варош, изграђена 1896. године на прузи Панчево-Велики Бечкерек-Велика Кикинда. Кроз Мису пруга је прошла 1905. године, када је за потребе Велике пољопривредне изложбе, која је одржана у Народној башти, изграђена пруга до Војловице.

Железничка станица Панчево-Варош

До краја Другог светског рата на овом простору углавном су били виногради, воћњаци и башете. Овај потез имао је слабо снабдевање водом, тако да је за потребе заливања постојао канал који је од Тамиша воду одводио до Мисе. Данас се ток тог канала може видети само још између улица Лава Толстоја и Милоша Обреновића, у дубини плацева.

Тридесетих година двадесетог века постојали су планови да се на потезу данашњег спортског центра изгради Централно гробље. Планови су били урађени, али реализацију овог пројекта омео је почетак Другог светског рата.

До осамдесетих година прошлог века овај део града се називао Миса-виногради. Шездесетих година 20. века, са наглим развојем индустрије у Панчеву и досељавањем великог броја радника који су добили посао у новим индустријским објектима, почиње стамбена

изградња на Миси. Објекти су грађени у близини баваништанског пута. Углавном је то била нелегална градња.

Осамдесетих година 20. века почело се са изградњом планских породичних објеката са десне стране новосељанског пута, тада тај део града добија назив Нова Миса, а стари део, према баваништанском путу, почиње да се назива Стара Миса, губи се назив Миса-виногради.

Нова Миса и даље се изграђује, куће се зидају, настају нове улице, сада већ на местима некадашњих њива, не више само тамо где су некад били виногради и воћњаци.

Ширење Старе Мисе према њивама зауставила је изградња Новог гробља. Почетком осамдесетих година 20. века почело се са уређењем простора који се од такозване друге пруге, тј. индустријског колосека, простире лево од баваништанског пута у дубину. 1984. године на Новом гробљу почело се са сахрањивањем. Гробље је почетком 21. века проширено.

3. АРХЕОЛОГИЈА

Увидом у литературу и документацију, као и на основу резултата рекогносцирања и археолошких ископавања територије Панчева на предметном простору, дуж обала Надела и широј околини, констатовани су вишеслојни локалитети од праисторијских периода до римског и словенског времена:

1. Локалитет на југозападној обали Надела - констатована бронзанодобна, сарматска и средњевековна керамика;
2. Локалитет на југозападној обали Надела до пута Панчево - Банатско Ново Село констатована средњевековна керамика, керамика старијег гвозденог доба и позног неолита (баденска култура);
3. Локалитет на Јужној обали Надела између пруге и пута Панчево - Банатско Ново Село - констатовани фрагменти бронзанодобне и средњевековне керамике;
4. Локалитет на потесу Лап II - Лап III - јужна обала Наделе - између железничке пруге Београд - Вршац и пута Панчево Вршац, где су констатовани фрагменти млађесредњевековне, провинцијско-римске, гвозденодопске и старије неолитске (Старчевачка култура) керамике;
5. Млекара Рекогносцирањем терена маја 1981. године, у избаченој земљи ископаног канала, који се са западне стране улива у Наделу, северно од градске млекаре нађени су уломци керамичких посуда (урни) Белегиш I групе. У непосредној близини ових налаза у профилу је уочена један гроб са спаљеним покојником исте културне групе. Гроб је интервентно очишћен. Поред уломака урне нађени су и остаци бронзе у трагу.

Стога се на предметном простору могу очекивати покретни археолошки налази наведених периода.

4. УРБАНИСТИЧКА И АРХИТЕКТОНСКА ИСТРАЖИВАЊА

4.1. Анализа локације обухвата плана

4.1.1. Положај локације

Посматрана локација налази се на североисточном ободу града и обухвата простор између Баваништанског и Новосељанског пута оивичен према граду улицом Стевана Шупљикца, на супротној страни реком Надел.

Овај простор има повољан геостратешки положај између два важна путна правца, међународног пута Београд – Вршац – Румунија и Магистралног пута Панчево-Ковин-Смедерево.

4.1.2. Карактеристике простора

Посматрано подручје обухвата плана је делимично изграђено (легално и нелегално), пољопривредно земљиште и простор комуналне зоне гробља. Цео простор се може поделити на четири целине: Нова Миса, Стара Миса, Ново гробље и неизграђен простор- њиве. Изграђени простор је углавном стамбени са увођењем пословања уз ободне путеве.

4.2. Градитељско наслеђе

4.2.1. Непокретна културна добра

На посматраној локацији нема евидентираних споменика културе, заштићених амбијенталних целина као ни објеката који су у поступку утврђивања за непокретна културна добра.

4.2.2. Јавне функције

На посматраном подручју се налази основна школа, спортско-рекреативни центар, железничка станица, црква Светог Саве, неколико мањих хостела, ресторани, објекти за снабдевање и сл. Сви ови објекти су новијег датума, модерне архитектуре, грађени савременим материјалима.

Црква Св.Саве

4.2.3 Место окупљања –Охридска чесма

Охридска чесма као једино спомен-обележје у насељу подигнута је 1989-1990 године на иницијативу Стамбене задруге ХИП-а и према архиви ове задруге свечано предата становницима као "симбол пријатељства збратимљених задруга Охрида и Панчева" и "као место окупљања становника насеља". Чесма је грађена према урбанистичко –техничким условима Радне организације за урбанистичке послове и просторно планирање, Панчево (бр. 07-350/1703-88 од 29.12.1988.) у стилу охридске архитектуре. Идеја градитеља ове чесме да она оживи као "место окупљања", атрактивни простор за боравак, дружење се није ни до

данас остварила. Може се рећи да је једина функција Охридске чесме, о чијем пореклу и намени већина становника готово да ништа не зна, према истраживању Г. Горуновић, Карактеристике насеља Миса виногради последњих година се своди на то да служи као референтна тачка, оријентир за сналажење у простору насеља .

Изградњом нове стазе – шеталишта које повезује са једне стране Охридску чесму која није у функцији, девастирана је и неодржавана и активног Спортско рекреативног центра "Младост " отворена је нова перспектива за враћање спомен-обележја у првобитну функцију и могућност реализације идеје Охридска чесма- место окупљања становника насеља Миса виногради .

Охридска чесма

4.2.4. Народна градитељство

Виноградарска кућа у Панчеву

Део Панчева познат као "Миса виногради" или тачније "Стара Миса" је подручје које је до шездесетих година прошлог века било коришћено за винограде и баште. На скоро свакој парцели налазила се кућа невеликих габарита (3 м x 3,5 м у просеку) грађена од цигле, са двоводним кровом покривеним бибер црепом. Кућа је поред врата имала углавном само један прозор који је поред стаклених крила имао и дрвене шалоне. Сваки прозор био је заштићен кованом мрежом (решетке). Кућа је споља и изнутра била била малтерисана кречним малтером а под је био патосан даскама или циглом а у ређим случајевима остављена је набијена земља.

Кућа је служила за чување приручног виноградарског алата и краћег - дужег(пред бербу) боравка самог виноградара.

У непосредној близини куће обавезан је био зидани базен за раствор плавог камена који је био познато средство у заштити винове лозе.

Виноградарска кућица – Србијанска 42

Миграциона кретања након Другог светског рата, у конкретном случају већ споменуте шездесете године 20 века, утицала су да се подручје "Старе Мисе" урбанизује. На парцелама се граде нове куће које у почетку нису претерано велике, са скромним економским двориштима. У већини случајева, пре или касније, руше се виноградарске куће тако да данас имамо само једну евидентирану у улици Србијанска бр.42. Виноградарска кућа сачувана је у изворном облику са улазним тремом. Грађена је највероватније крајем 19 или почетком 20 века и данас се налази у фази пропадања.

Израдом техничке документације сачувана би била једна од интересантних зграда које су биле подизане изван насеља, имале своју одређену функцију и несумњив значај за народно градитељство овог дела Баната.

Стамбена архитектура

Интензивније насељавање Мисе почиње 60-их година 20-ог века и те куће су и сада евидентне. Оне су мале, скромних димензија, постављене дужом страном паралелно са путем. Седамдесете и осамдесете године прошлог века су доба када ова зона постаје интересантна за ширење града. Период који је иза нас (последњих тридесетак година) је обележен подизањем породичних кућа разне спратности али најчешће у варијантама П+Пк, П+П1+Пк и П+2+Пк. Док су на Старој Миси грађене слободностојеће куће, Нова Миса је планирана као насеље са кућама у низу. Са куповином плацева на Новој Миси инвеститори су добијали и пројекте, али су током градње вршене многе измене у унутрашњој организацији простора као и измене фасада, па данас ово насеље визуелно изгледа прилично конфузно.

Куће у низу у улици Нова Козарачка- Нова Миса

4.2.5. Индустијско наслеђе

Из области индустријске архитектуре, на подручју обухвата плана постоје мањи производни и услужни објекти. Подручје је испресецано железничким пругама као објектима саобраћаја са Железничком станицом Варош која има историјских вредности као објекат који је изграђен у време градње пруге кроз Банат. Она је саграђена карјем 19. века као типски објекат карактеристичан за намену који има. То је спратни објекат правоугаоне основе, са избаченим улазним делом у облику централног ризалита, који завршава двоводним кровом. Зидан је опеком, масивно, са архитравним конструкцијама и дрвеном кровном конструкцијом. Дуж целог објекта према прузи се налази трем са дрвеним стубовима. Фасада је хоризонтално подељена кордонским венцем. Око свих отвора као и на свим угловима објекта је декоративна фасадна пластика, а на ризалиту, у нивоу тавана, налази се окулус. Бочне фасаде су једноставне, с мало отвора. Са леве стране, гледано од улаза објекта, дограђен је, вероватно касније, један мањи приземни објекат у истом стилу. Поред архитектонске вредности, као типски објекат јасно дефинисане намене, објекат има и историјске и амбијенталне вредности због којих га треба сачувати.

Железничка станица Варош- изглед према прузи

Жел. Станица Варош - изглед према парку

Жел. Станица Варош - чекаоница

5. УСЛОВЕ ЧУВАЊА, ОДРЖАВАЊА И КОРИШЋЕЊА КУЛТУРНИХ ДОБАРА И ДОБАРА КОЈА УЖИВАЈУ ПРЕТХОДНУ ЗАШТИТУ И УТВРЂЕНЕ МЕРЕ ЗАШТИТЕ ЗА ПОТРЕБЕ ИЗМЕНЕ И ДОПУНЕ ПЛАНА ГЕНЕРАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ ЗА ЦЕЛИНУ 3 – ПРОШИРЕНА МИСА СА ГРОБЉЕМ

1.1 Археолошки услови

Са становишта заштите добара која уживају претходну заштиту, измене и допуне плана Генералне регулације проширена Миса са гробљем (Целина 3) важе археолошки услови дати за потребе израде Плана генералне регулације за подручје проширена Миса са гробљем (Целина 3) издатих од стране Завода 2013. године, под дел. бр. 896/2 од 04.11.2013. и гласе:

- Инвеститори су у обавези да за све врсте грађевинских и земљаних радова на целом обухвату плана појединачно прибаве конзерваторске услове Завода за заштиту споменика културе у Панчеву;
- обавезно предвидети обављање заштитних археолошки истраживања пре почетка градње нових објеката на простору уз обале Надела и дуж канала у кругу Млекаре(локалитети означени плавом бојом);
- на целом простору Плана потребно је обезбедити услове праћења свих облика земљаних радова (копање темеља за зграде градње, подрума и сл.) ради увида и израде археолошке документације и прикупљања покретних археолошких налаза, а у случају посебно занимљивих и вредних случајних налаза неопходно је извршити заштитна археолошка ископавања у непосредној зони налаза;
- обезбедити услове праћења свих земљаних радова од стране стручњака Завода приликом копања канала (канализације, електро-инсталације, ПТТ каблова, водовода и сл), а у случају посебно занимљивих и вредних случајних налаза неопходно је извршити заштитна археолошка ископавања у непосредној зони налаза;
- Извођач радова је обавезан да пре подношења пријаве о почетку радова код надлежног органа обавести Завод за заштиту споменика културе у Панчеву о почетку земљаних радова, ради регулисања обавеза Инвеститора везаних за послове из тачака 2 - 4 и благовремене припреме димамике и потреба за њихово спровођење;
- Ако се у току извођења грађевинских и других радова наиђе на археолошка налазишта или археолошке предмете, извођач радова је дужан да одмах, без одлагања прекине радове и о томе обавести Завод за заштиту споменика културе у Панчеву као и да предузме мере да се налаз не уништи и не оштети и да се сачува на месту и у положају у коме је откривен.

1.2 Архитектонско - урбанистички услови

Са становишта заштите непокретних културних доба и добара која уживају претходну заштиту, Измена и допуна Плана генералне регулације Целина 3 –Проширена Миса са гробљем, може се планирати на основу следећих архитектонско - урбанистичких услова:

- Због архитектонских и историјских вредности објекат Железничке станице Варош треба сачувати и за све радове који се на њему планирају неопходно је прибављање конзерваторских услова Завода за заштиту споменика културе у Панчеву.
- За виноградарску кућицу у Србијанској улици бр. 42 (пored Месаре Плави Дунав) пре рушења треба урадити техничку документацију како би остао траг једне од интересантних зграда које су биле подизане изван насеља, имале своју одређену функцију и несумњив значај за народно градитељство овог дела Баната.

- Архитектуру нових објеката ускладити са традиционалним вредностима и начинима обликовања у банатским насељима.
- Комунално квалитетније опремити наведено подручје и опремити га елементима урбаног мобилијара који се уклапа у општи амбијент.